

Tác động hai mặt của mạng xã hội đến việc học tập của học sinh Trung học phổ thông ở Hà Nội

Phan Thị Thanh Mai*

Tóm tắt: Dựa vào kết quả khảo sát của Đề tài cấp Cơ sở “Tác động hai mặt của mạng xã hội đến việc học tập của học sinh trung học phổ thông ở Hà Nội” do Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới thực hiện năm 2020, bài viết đưa ra những phân tích về tác động hai chiều tích cực và tiêu cực của mạng xã hội đối với việc học tập của học sinh trung học phổ thông. Kết quả nghiên cứu cho thấy mạng xã hội giúp học sinh trung học phổ thông ở khu vực khảo sát kết nối thông tin về việc học tập, giúp nâng cao kiến thức trong một số môn học và giúp mở rộng mối quan hệ bạn bè. Tuy nhiên, song song với đó là những tác động tiêu cực của mạng xã hội khi mà cá nhân không kiểm soát được thời lượng truy cập của bản thân, dẫn đến sao nhãng trong học tập, ảnh hưởng đến thị lực. Thêm vào đó, một số học sinh rơi vào tình trạng bị cô lập trong môi trường học đường bởi những phần tử quấy rối trên mạng xã hội. Nghiên cứu chỉ ra rằng để giảm thiểu các tác động tiêu cực trong sử dụng mạng xã hội, học sinh cần điều chỉnh giảm bớt thời gian lướt mạng và chủ động chọn lọc nội dung tiếp cận. Về phía phụ huynh và giáo viên, cũng cần thường xuyên nhắc nhở con ít sử dụng mạng xã hội, tập trung vào học tập¹.

Từ khóa: Mạng xã hội; Vị thành niên; Học sinh trung học phổ thông; Việc học tập của học sinh.

Ngày nhận bài: 15/10/2020; **ngày chỉnh sửa:** 28/10/2020; **ngày duyệt đăng:** 5/11/2020.

* CN., Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

¹ Bài viết là sản phẩm của Đề tài cấp Cơ sở “Tác động hai mặt của mạng xã hội đến việc học tập của học sinh trung học phổ thông ở Hà Nội” do Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới chủ trì thực hiện năm 2020.

1. Đặt vấn đề

Theo thống kê của Viện Chiến lược Thông tin và Truyền thông, đến giữa năm 2018, Việt Nam có khoảng 360 mạng xã hội (MXH) của tổ chức, doanh nghiệp trong nước được cấp giấy phép và đang hoạt động. Việt Nam có khoảng 55 triệu người sử dụng MXH, chiếm khoảng 57% dân số, trong đó, số lượng người sử dụng MXH qua di động xấp xỉ 50 triệu người. Chủ yếu tập trung sử dụng các MXH lớn như facebook, youtube, zalo... Thời lượng sử dụng Internet và MXH trong một ngày của người Việt Nam tương ứng là 7 giờ và 2,5 giờ, khá cao so với khu vực và thế giới. Facebook và youtube là những trang được sử dụng nhiều nhất với tỷ lệ 61% và 59% (Hà Thanh, 2018).

Các MXH lớn, quen thuộc ở nhiều quốc gia trên thế giới như facebook, youtube, zalo, instagram... đã và đang lôi cuốn rất nhiều trẻ vị thành niên học tập tại các trường trung học phổ thông (THPT) ở Việt Nam tham gia. Số lượng tài khoản của người dùng trong độ tuổi vị thành niên được thiết lập và sử dụng không ngừng tăng lên. Với nhiều mục đích sử dụng khác nhau, rất nhiều người trong đó có đối tượng trẻ vị thành niên xem MXH là một phần không thể thiếu trong cuộc sống hàng ngày, thậm chí là một món ăn tinh thần trong cuộc sống. Người trẻ nói chung, trong đó có thiếu niên và trẻ em, là một trong những đối tượng chính sử dụng Internet và MXH với tần suất lớn. Internet và MXH hiện nay đã trở thành một phần quan trọng trong cuộc sống và ảnh hưởng của chúng đến nhận thức, suy nghĩ và hành động của con người, nhất là với những người trẻ, là vô cùng lớn và dễ nhận thấy (Thu Phương, 2020).

Tổ chức Y tế Thế giới (WHO) năm 2018 đã công bố một nghiên cứu về ảnh hưởng của MXH đối với giới trẻ châu Á khi khảo sát 6.000 thanh, thiếu niên ở độ tuổi từ 12-22 tại 3 nước châu Á là Việt Nam, Trung Quốc và Hàn Quốc. Kết quả cho thấy đã xuất hiện cái gọi là hội chứng “nghiện” MXH, nhiều người trong số này bị rơi vào trạng thái lệ thuộc thế giới ảo, gây ảnh hưởng không nhỏ đến công việc, học tập, sinh hoạt và sức khỏe. Nghiện facebook trong thời gian dài sẽ gây ra các hệ lụy, đắm chìm trong facebook khiến họ quên đi các mối quan hệ giao tiếp xã hội, mất ăn, mất ngủ nên cơ thể hay bị ốm, hệ miễn dịch không được tốt. Nghiên cứu cũng cho thấy có sự khác biệt về mức độ phụ thuộc Internet và MXH giữa những thiếu niên và trẻ em sống tại khu vực thành thị và nông thôn. Theo đó, những em sống tại thành thị có mức độ phụ thuộc vào Internet và MXH cao hơn những em sống tại khu vực nông thôn (Thu Phương, 2020).

Trong nghiên cứu về hành vi nghiện facebook của vị thành niên từ 15 đến 18 tuổi tại thành phố Hồ Chí Minh, Huỳnh Thanh Sơn và cộng sự đã đưa ra những số liệu đáng chú ý: Trong 424 trẻ vị thành niên, là những học sinh từ 15 - 18 tuổi được nghiên cứu, thì có đến 414 trẻ đang sử dụng facebook, chiếm tỷ lệ 97,6%. Có đến 31,4% sử dụng facebook từ khi là học sinh THCS và 25,8% sử dụng facebook khi là học sinh THPT. Bên cạnh đó, có 25,1% sử dụng facebook nhiều khoảng một năm trở lại đây. Có đến 27,8% trẻ sử dụng từ 3 giờ trở lên, 19,1% sử dụng liên tục, 31,6% sử dụng facebook ở bất cứ nơi nào. Trong một tuần, có 36% trẻ sử dụng facebook bất cứ lúc nào rảnh và có 27,5% sử dụng facebook hàng ngày. Mỗi ngày, có đến 68,6% trẻ sử dụng bất cứ lúc nào khi rảnh và sử dụng mỗi ngày. Địa điểm sử dụng facebook chủ yếu là ở nhà, chiếm xấp xỉ 50% (Xuân Phương, 2016).

Những lợi ích mà MXH đem lại cho mọi người nói chung và đối tượng học sinh THPT nói riêng là tác dụng truyền tin, nâng cao tri thức, kết nối các mối quan hệ cộng đồng, bạn bè, người thân, giải trí, v.v. là không thể phủ nhận. Tuy nhiên, việc lạm dụng MXH cũng đã đưa đến không ít tác động tiêu cực như: hội chứng “nghiện” MXH khiến nhiều trẻ vị thành niên tiêu tốn nhiều thời gian, sức khỏe dẫn đến chệnh mảng học hành, kết quả học tập sa sút; những thói quen xấu được hình thành do kết bạn xấu, chia bè kéo phái, hoặc bắt chước các hành vi xấu trên MXH. Mặt khác, tính năng chia sẻ, kết nối thông tin của MXH như một “con dao hai lưỡi”, thông tin bổ ích cũng có nhiều song thông tin tiêu cực cũng thật khó để kiểm soát. Ngoài ra, việc bảo mật thông tin và độ an toàn khi sử dụng MXH cũng đang thách thức người dùng.

Bài viết dựa trên kết quả khảo sát của đề tài cấp cơ sở “Tác động hai mặt của MXH đến việc học tập của học sinh THPT ở Hà Nội” do Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới thực hiện năm 2020 với mục tiêu nhằm tìm hiểu và phân tích những tác động tích cực và tiêu cực của MXH đối với việc học tập ở nhà trường của học sinh THPT. Mẫu nghiên cứu định tính gồm 16 phỏng vấn sâu trên ba nhóm đối tượng là học sinh THPT, thầy cô giáo dạy bậc THPT và cha mẹ học sinh THPT ở một số trường THPT trên địa bàn thành phố Hà Nội. Khái niệm học tập của học sinh THPT ở trong đề tài này là chỉ việc học tập nói chung của học sinh THPT ở trường và ở nhà, bao gồm việc học tập kiến thức các môn học theo quy định của nhà trường. Từ những kết quả nghiên cứu này, tác giả đề xuất một vài biện pháp tích cực nhằm sử dụng MXH một cách hiệu quả và an toàn hơn, góp phần hướng học sinh THPT, những chủ nhân tương lai của đất nước đến một môi trường an toàn trong không gian mạng, một lối sống lành mạnh hơn.

2. Tác động tích cực của MXH đến việc học tập của học sinh THPT ở Hà Nội

2.1 Kết nối, cập nhật thông tin về tình hình thời sự, thông tin về trường lớp và việc học tập nhanh chóng, tiện lợi

Một trong những ưu điểm của các MXH đó là việc thường xuyên cập nhật những tin tức thời sự diễn ra hàng ngày hàng giờ ở trong nước và trên thế giới. Khi người dùng MXH thường xuyên truy cập hàng ngày đồng nghĩa với việc họ được cung cấp những thông tin thời sự thường xuyên và nhanh chóng. Tương tự như một tờ báo mạng, MXH cung cấp tri thức về nhiều lĩnh vực như kinh tế, chính trị, xã hội, khoa học và đời sống, phần nào đó đã giúp cho người sử dụng MXH, trong đó có học sinh THPT mở mang vốn hiểu biết về mọi mặt của đời sống xã hội.

Phòng vấn định tính cho thấy học sinh THPT đã nhấn mạnh đến các tác động tích cực của MXH là cập nhật thông tin nhanh chóng và tiện lợi. Khi truy cập vào các MXH như facebook, zalo, youtube, học sinh có thể đọc được những thông tin chính trị, kinh tế, xã hội trên các fanpage (trang dành cho người hâm mộ) của các tờ báo điện tử như báo Tin nhanh Việt Nam (VnExpress), báo Thanh niên, báo Tuổi trẻ, báo Tiền phong, v.v. hoặc từ các chia sẻ của bạn bè đăng tải ở các dòng trạng thái. Nói về việc tiếp nhận thông tin từ MXH, một học sinh THPT cho biết:

“Nếu xét về mặt thông tin thì bọn trẻ như con thì sẽ không sử dụng, ít khi đọc báo hơn người lớn thành ra những trang Dân trí với cả VnExpress mọi người không sử dụng nhiều. Khi facebook cũng có những thông tin cũng là sát với các báo đấy cũng được update kịp thời thì bọn con sẽ biết ngay lập tức chuyện gì đang xảy ra ạ” (Nam, lớp 12, Hà Nội).

Ngoài các thông tin thời sự nói trên, học sinh THPT cũng đặc biệt nhấn mạnh việc cập nhật thông tin về học tập và các hoạt động tập thể diễn ra ở trường, lớp thông qua các nhóm chat (nhóm chuyện trò) của lớp và của nhóm bạn ở trên zalo, facebook, messenger... Khi tham gia các nhóm này, các em có thể nhanh chóng nắm bắt được những thay đổi về thời khóa biểu ở trường, giờ giấc học các môn, các hoạt động của lớp, của trường. Việc chuẩn bị cho các bài kiểm tra, bài thi cũng được các em cập nhật và trao đổi thông tin cho nhau để giúp cho việc học tập tốt hơn. Tương tự, việc trao đổi giữa phụ huynh học sinh và thầy cô giáo cũng thuận tiện hơn thông qua MXH.

“Trong các nhóm chat thì hay nói về bài tập hoặc hỏi nhau về bài tập, thời khóa biểu này nó xong rồi mọi người cũng tâm sự nói chuyện với nhau, bởi vì

cấp ba mà thi cũng có nhiều chuyên để nói, làm quen thế này thế nọ. Mình gửi cho nhau những cái hay, chia sẻ cho nhau” (Nam, lớp 11, Hà Nội).

Các nhóm trên MXH phát huy tác dụng hữu ích rất lớn khi học sinh không có điều kiện gặp gỡ nhau trực tiếp, đặc biệt trong tình hình dịch bệnh Covid đang hoành hành.

“Như cái đợt dịch Covid thì trong lớp mọi người kiểu là giúp đỡ lẫn nhau áy thì mỗi lớp có một cái group (nhóm) gọi là group chat (nhóm chuyện trò) của lớp ấy á, trên đó mọi người giúp nhau các thứ. Hoặc là có thể mình có những cái group nhỏ nhỏ khác để mọi người nói chuyện với nhau. Tại vì mình không thể tiếp xúc và lúc đấy mình đang bị cách ly xã hội, mình không thể đi gặp người ta được thì cái việc mà gọi người ta, nói chuyện với người ta, giảng bài cho nhau thì nó rất là cần thiết trong cái đợt đấy” (Nam, lớp 12, Hà Nội).

Như vậy, có thể thấy một học sinh có thể tham gia nhiều MXH, trong đó chủ yếu là những MXH có ứng dụng chuyên trò đi kèm có thể giúp cho người dùng trao đổi thông tin thông qua việc lập các nhóm riêng tư. Việc học sinh THPT tích cực tham gia vào các nhóm do thầy cô, bạn bè lập nên này giúp cho các em có thể nhanh chóng cập nhật các nguồn tin liên quan đến việc học tập ở trường. Đây là một ưu điểm khiến cho MXH trở nên phổ biến trong giới học sinh, nhất là học sinh ở bậc học THPT.

2.2 Giúp nâng cao trình độ, kiến thức, kĩ năng trong một số môn học

Việc học sinh THPT sử dụng MXH như một công cụ để bồi dưỡng kiến thức các môn học tự nhiên cũng như xã hội là khá phổ biến. Trong đó học sinh đặc biệt nhận mạnh vai trò của các nhóm học tập, đoạn phát trực tiếp (livestream) của thầy cô giáo và các trang cung cấp dịch vụ giúp học sinh tương tác với người dạy học (fanpage) về kiến thức các môn học.

“Trên MXH hay có các thầy cô người ta livestream các bài giảng hoặc là đăng tài liệu trên đấy thì mình lên mình tìm xong mình làm bài được, người ta sẽ quay video giảng bài mình sẽ hiểu bài hơn. Cháu thì lên MXH cháu tìm những bài toán khó hơn thôi á, không biết làm thì mình lên tìm, đang lướt mạng thì nó hiện lên, mình có thể hiểu cách làm của người ta. Còn môn hóa và các môn khác thì các thầy cô cũng hay đăng tài liệu lên để mà xem. Cháu không hay tìm hiểu môn Anh và môn văn lắm, cháu hay tìm hiểu môn tự nhiên hơn. Với lại cháu hay xem môn toán với cả môn hóa thì trên đấy có một đợt thi học kì thì có một thầy lên livestream chữa cháu nghe cháu hiểu bài thế là cháu thi tốt hơn” (Nữ, lớp 12, Hà Nội).

Trong một số phỏng vấn sâu, học sinh THPT cho rằng MXH đã giúp các em nâng cao kĩ năng viết văn. Một số nói rằng việc đọc các dòng trạng thái và

tiếp xúc nhiều với các con chữ trên MXH khiến cho các em có thể viết văn dài hơn, dẫn chứng sinh động hơn, do đó điểm số môn văn ở trường cũng cải thiện hơn. Một số khác thì nói rằng việc học theo các fanpage về tiếng anh khiến cho trình độ tiếng Anh của em được nâng cao.

“Trước đây cháu viết văn cũng hơi kém nhưng mà trên MXH có cô giáo thì cũng giúp cháu cải thiện được cách viết văn của mình hơn ạ. Điểm số có cải thiện nhiều ạ. Trước chỉ được năm rưỡi hoặc sáu rưỡi thôi ạ. Nhưng bây giờ thì cải thiện lên 7 hoặc là 8” (Nữ, lớp 12, Hà Nội).

Các đoạn phỏng vấn sâu trên cho thấy thông qua việc sử dụng MXH, học sinh THPT đã tích lũy được những kiến thức cơ bản và mở rộng vốn hiểu biết về các môn học tự nhiên và xã hội, từ đó giúp nâng cao kết quả học tập của mình. Có thể nói, đây là một trong những tác động tích cực quan trọng nhất mà MXH mang đến cho đối tượng người sử dụng là học sinh.

2.3 Giúp thư giãn, giải trí sau những giờ học căng thẳng ở trường và mở rộng mối quan hệ bạn bè

Tác dụng giải trí của MXH là điều không thể phủ nhận. Đa số các học sinh tham gia phỏng vấn sâu đều có các hoạt động giải trí, thư giãn khi sử dụng MXH. Khi vào MXH, các em có thể nhắn tin, nói chuyện với bạn bè, xem các video clip (đoạn ghi hình), ảnh, status (dòng trạng thái) để giải trí. Đoạn trích phỏng vấn sâu dưới đây cho thấy học sinh THPT ở Hà Nội sử dụng MXH như một phương tiện để giải tỏa căng thẳng sau giờ học.

“Cháu thường xuyên vào MXH. Ngoài giờ học thì cháu có vào xả stress để cho nó đỡ căng thẳng sau đó quay trở lại học tiếp ạ. Khi cháu sử dụng MXH thì thường cháu vào facebook, youtube với cả instagram. Nhưng youtube thì thường vào ít hơn hai cái kia ạ. Không phải lúc nào cũng vào youtube xem ạ. Trong ba MXH đó thì cháu sử dụng mạng instagram nhiều nhất ạ. Vào instagram thì thường cháu chỉ là nhắn tin với lại nói chuyện với bạn bè thôi ạ” (Nữ, lớp 12, Hà Nội).

3. Những tác động không mong muốn của MXH đến việc học tập của học sinh THPT ở Hà Nội

3.1 Rút ngắn thời gian dành cho học tập, khiến học sinh sao nhãng

Việc sử dụng MXH chiếm rất nhiều thời gian trong một ngày của đa số học sinh được phỏng vấn. Các em cho biết dù nhận ra điều bất hợp lý khi bị cuốn theo MXH thay vì dành thời gian cho những công việc cần thiết hơn trong cuộc sống nhưng vẫn không thể thoát ra được sức hấp dẫn có thể gây nghiện của MXH.

“Tiêu cực của MXH thì cháu nghĩ mình bị cuốn theo MXH quá nhiều, kiểu mình lướt thế này thì tự nhiên thấy một cái gì hay, lúc đầu mình đang lướt facebook chẳng hạn thì tự nhiên mình lướt ra một cái gì đấy mình thấy nó hay thì mình lại bị cuốn vào mình xem thì mình bị mất nhiều thời gian quá. Cái thời gian đấy mình có thể làm nhiều việc khác tốt hơn ví dụ đi tập thể dục hay là làm cái gì đấy nhưng mà mình bị theo cái MXH quá nhiều” (Nam, lớp 11, Hà Nội).

Phụ huynh học sinh đưa ra ý kiến phản nản khi con của mình bị sao nhãng, phân tâm trong khi học và làm bài tập do cứ chú ý đến tin nhắn đến từ MXH.

“Trong khi làm bài tập ở nhà thì MXH ảnh hưởng nhiều: cháu rất hay sao nhãng việc học do chú ý đến facebook, khi có tin hiệu của điện thoại báo tin nhắn đến từ facebook, zalo là nó không yên, phải xem bằng được mới thôi. Nhiều khi bắt cháu bỏ điện thoại ở nơi khác, nhưng nó lại báo là cần phải tính toán nên lại đành phải cho nó để điện thoại ở gần. Việc chat chit với bạn rất ảnh hưởng đến sự tập trung của cháu” (Nam, phụ huynh học sinh lớp 12, Hà Nội).

Giáo viên trực tiếp làm chủ nhiệm lớp cũng đưa ra ý kiến cho rằng các học sinh của mình đã tiêu tốn rất nhiều thời gian quý báu thay vì dành cho việc học tập lại để vào MXH. Điều này được xem như là một tác động không mong muốn của MXH đến việc học tập của học sinh.

“Thứ nhất là các con tốn quá nhiều thời gian đối với MXH. Thực tế các con nói chuyện với em rằng là con chỉ vào xem một tý thôi nhưng mà con ngẩng lên thì đã 9, 10 giờ tối rồi. Cho nên là cái thời gian mà các con vào đấy nó rất nhiều, rất lâu và bố mẹ học sinh cũng phản hồi lại rằng thời gian mà các con ngồi ôm điện thoại quá nhiều, quá lâu. Cái mặt tiêu cực đó chính là các con sử dụng MXH một cách gọi là đam mê, gọi là nghiện đấy ạ. Có nghiện, ngày nào các con cũng phải đăng một cái gì đó lên để có những cái thông báo sau đó các con trau dồi, các con rôm rả bình luận với nhau. Cho nên nó mất thời gian rất lâu... Do đó, thời gian học ở nhà của các con rất ít. Đây là cái tiêu cực” (Nữ, giáo viên chủ nhiệm lớp 10, Hà Nội).

3.2 Ảnh hưởng đến thị lực và tâm lý, ít nhiều dẫn tới ảnh hưởng đến việc học tập của học sinh

Hiện tượng học sinh bị cận thị, tăng cận thị do sử dụng điện thoại, máy tính để lướt MXH là khá phổ biến trong mẫu nghiên cứu. Nguyên nhân là do các em đã dùng các thiết bị điện tử quá nhiều giờ đồng hồ, thậm chí quên cả ngủ nghỉ, kết quả là mắt đã bị quá tải và bị giảm thị lực.

“MXH có ảnh hưởng đến sức khỏe của cháu ạ. Thứ nhất là bị cận thị. Cháu bị cận tại vì sử dụng MXH nhiều quá. Thứ hai là nó ảnh hưởng đến việc ngủ đủ giấc, nghỉ ngơi ạ. Bình thường thì buổi trưa người ta phải ngủ từ một đến một tiếng rưỡi nhưng vì cháu sử dụng điện thoại nhiều quá nên không có việc ngủ trưa đâu ạ. Tại

vì lúc cháu đi học về cháu thường căng thẳng nên cháu ngồi sử dụng điện thoại để cho nó giảm bớt cái căng thẳng đi xong rồi là mắt luôn cả việc ngủ trưa ạ” (Nữ, lớp 12, Hà Nội).

“Dùng MXH nhiều cháu bị tăng cận thị nhiều ấy ạ. Trước sử dụng MXH ít thì cháu chỉ bị cận thị tầm hai độ hoặc là ba độ mấy thôi, đợt nghỉ dịch vừa rồi thì cháu dùng nhiều lắm ấy, ngày nào cũng dùng thì lên hơn bốn độ. Cháu thường vào MXH buổi tối và buổi sáng. Cháu vào cháu hay để sát mặt ấy ạ. Cháu tháo kính ra thì cái ánh sáng nó gây ảnh hưởng mắt. Buổi tối cháu cũng vào mạng nhiều lắm ạ” (Nữ, lớp 11, Hà Nội).

MXH cũng ảnh hưởng đến tâm lý của học sinh THPT. Phỏng vấn định tính cho thấy một số học sinh THPT chia sẻ là những dòng trạng thái, bình luận, tán gẫu của bạn bè có ít nhiều ảnh hưởng đến tâm trạng của các em.

“Dòng trạng thái hay là chia sẻ của bạn bè trên MXH không ảnh hưởng đến kết quả học tập nhưng mà ảnh hưởng đến tâm trạng của cháu. Ví dụ như cháu chơi thân với một người bạn mà bạn ấy đăng lên những cái dòng trạng thái kêu buồn các thứ mà không có ai chia sẻ thì lúc đấy cháu cảm thấy bị tủi thân, rõ ràng mình chơi thân với bạn đấy nhưng mà bạn đấy không chia sẻ những cái điều đấy ra với mình, mình cảm thấy vậy, tức là đối với bạn đấy thì cháu không thân với bạn đấy nữa. Còn đối với cháu thì bạn ấy rất là thân ạ. Lúc đấy thì bị ảnh hưởng đến tâm trạng, nhưng mà bị ảnh hưởng xong rồi thôi ạ” (Nữ, lớp 12, Hà Nội).

3.3 Có ảnh hưởng ít nhiều đến hành vi ứng xử của học sinh

Việc rèn luyện đạo đức học sinh ở trường học nói chung, trong đó có các trường ở bậc THPT là rất quan trọng. Ngoài kết quả học tập các môn học, việc xếp hạng hạnh kiểm cũng xem như là một điều kiện bắt buộc của người học sinh khi theo học tại các trường THPT. Trong khi đó, MXH, cụ thể hơn là thông tin, dịch vụ và các mối quan hệ trên MXH ít nhiều có ảnh hưởng đến hành vi ứng xử và quá trình rèn luyện đạo đức của học sinh THPT.

“Tiêu cực là trên MXH mình quen với những bạn tốt thì không sao, nhưng mà quen người kiểu gây ảnh hưởng xấu đến mình, lúc nào cũng nói thế này thế nọ với mình thì MXH tạo thành áp lực với mình. MXH còn ảnh hưởng đến việc học tập nữa, nhiều bạn kiểu ham mê chơi game quá thì cũng gây ảnh hưởng đến học tập. Mình cắm mặt vào game mình chơi, mình không học hành gì cả thì cũng ảnh hưởng xấu đến mình” (Nam, lớp 11, Hà Nội).

Hiện tượng học sinh THPT cô lập, nói xấu nhau trên MXH có xảy ra ở các lớp và trường THPT được khảo sát, dẫn đến một số em học sinh vô tội bị nói xấu hội đồng, cô lập trong lớp, đơn độc giữa học đường. Điều này có thể dẫn đến sự tổn thương về mặt tâm lý cho một số học sinh đang ở lứa tuổi vị thành niên.

“Trường hợp bạn bè học sinh cô lập nhau qua mạng là có đấy. Các bạn ấy có thể ghét một ai đấy, ngoài cô lập trên lớp các bạn có thể lập nhóm, lập group để các bạn nói xấu. Rất nhiều trường hợp mà em đã gặp trong lớp là các bạn ấy cô lập một bạn chỉ vì là thầy cô giáo rất quý bạn ấy. Các bạn ấy nghĩ rằng là bạn ấy đưa toàn bộ thông tin của lớp cho các thầy cô. Các bạn ấy nghĩ rằng do một bạn nào đó trong lớp. Các bạn gọi là chim lợn ấy. Thì các bạn ấy cô lập một hai bạn như thế. Mà hầu hết những bạn bị cô lập như thế đều là những bạn rất ngoan” (Nữ, giáo viên chủ nhiệm lớp 10, Hà Nội).

Một học sinh THPT tâm sự là bản thân em đã bị căng thẳng và khổ sở khi bị bạn bè cô lập ở trong lớp. Công cụ để bạn bè của em cô lập em chính là sử dụng MXH để nói xấu và bài xích em.

“Hồi lớp 10 cháu có bị các bạn bắt nạt qua MXH ạ. Thì hồi ấy cháu mới vào trường cháu được cô phân công làm phó bí thư của lớp. Thì có một bạn đang làm bí thư. Đến tận cuối năm lớp 10 thì cô báo cháu lên làm bí thư thì bạn kia không làm nữa thế là các bạn quay ra bắt nạt cháu ạ. Bạn ấy add (kết nạp) cháu vào trong một cái group (nhóm), sau đó bạn ấy dùng những lời không được lọt tai ấy ạ. Lập hẳn một group (nhóm) ấy sau đó add (kết nạp) cháu vào đó để bạn ấy nói chuyện... Cháu có bị stress (căng thẳng) ạ, bắt đầu từ năm ấy cho đến giữa năm lớp 11 ấy là cháu bị cô lập ở trong lớp ấy ạ” (Nữ, lớp 12, Hà Nội).

4. Kết luận

MXH ngày càng phát triển và những tác động của MXH đến cuộc sống của con người thường được nhìn nhận từ hai mặt khác nhau, mặt tích cực và mặt tiêu cực. Từ những tài liệu tổng quan có được và kết quả nghiên cứu định tính, bài viết đã đưa ra những phân tích về tác động hai chiều tích cực và tiêu cực của MXH đến việc học tập của học sinh THPT trên địa bàn Hà Nội, đồng thời cũng góp phần phản ánh bức tranh chung về việc sử dụng MXH và tác động của MXH đến học sinh THPT nói riêng và học sinh THPT nói chung trên toàn quốc. Kết quả nghiên cứu cho thấy MXH có những tác động tích cực giúp kết nối, cập nhật thông tin về tình hình thời sự và thông tin về trường lớp và việc học tập; giúp nâng cao trình độ, kiến thức, kỹ năng trong một số môn học; và giúp thư giãn, giải trí sau những giờ học căng thẳng ở trường và mở rộng mối quan hệ bạn bè. Song song với điều đó, mặt trái của MXH cũng phát huy mạnh mẽ khi mà thời lượng truy cập và sử dụng của học sinh THPT kéo dài, gây ảnh hưởng xấu đến thời gian và chất lượng học tập; tác động đến tâm lý, thái độ, tinh thần học tập; và tác động đến hành vi ứng xử trong học tập và rèn luyện ở nhà trường nói riêng và ngoài xã hội nói chung.

Để giảm thiểu các tác động tiêu cực trong sử dụng MXH, nghiên cứu cho thấy mỗi cá nhân học sinh cần chủ động điều chỉnh giảm bớt thời gian lướt mạng; hướng tới việc sử dụng MXH một cách hữu ích như tham gia những group, fanpage, livestream hướng đến học tập, cung cấp kiến thức phục vụ học tập; tránh xa hoặc ngăn chặn những nội dung thông tin không lành mạnh trên MXH. Về phía phụ huynh và giáo viên, cũng cần thường xuyên nhắc nhở con ít sử dụng MXH, tập trung vào học tập.

Ở các trường THPT ở Hà Nội đã phỏng vấn đều có những quy định về việc sử dụng điện thoại và sử dụng mạng khá nghiêm ngặt. Cụ thể mỗi lớp đều có hộp đựng điện thoại, khi các em học sinh THPT đến lớp đều phải tự giác mang điện thoại để vào hộp đựng, một bạn quản lý khóa lại và cuối giờ học mới được mang về. Nếu bạn nào vi phạm xem điện thoại trong giờ học sẽ bị cô giáo tịch thu từ một tuần đến một học kỳ, thậm chí là thu cả một năm học. Ngoài ra, cô trường học đã chú ý đưa nội dung giáo dục học sinh cách sử dụng MXH hiệu quả an toàn vào chương trình dạy môn học giáo dục công dân. Đây cũng là một phương pháp rất tốt để học sinh học được cách sử dụng MXH sao cho hợp lý và hiệu quả hơn.

Tài liệu trích dẫn

- Hà Thanh. 2018. Việt Nam có khoảng 360 mạng xã hội. <http://kinhthedothei.vn/bo-tttt-viet-nam-co-toi-360-mang-xa-hoi-316996.html>.
- Thu Phương. 2020. Trẻ em - những ảnh hưởng tích cực và tiêu cực từ Internet. <http://quochoi.vn/UserControls/Publishing/News/BinhLuan/pFormPrint.aspx?UrlListProcess=/content/tintuc/Lists/News&ItemID=44244>.
- Xuân Phương. 2016. Báo động tình trạng nghiện Facebook trẻ vị thành niên. <https://thanhnien.vn/giao-duc/bao-dong-tinh-trang-nghicn-facebook-tre-vi-thanh-nien-755863.html>.